

De ‘Instructie voor de Cherchers ofte Opsigters van de Molens in Stadt en Lande’ van 1755

Uit diverse bronnen in de Groninger Archieven is goed op te maken, dat gedurende de ruim 260 jaren waarin de belasting op het gemaal werd geheven, er voortdurend sprake is geweest van fraude en ontduiking. Net als elders in de Zeven Provinciën kwam dit ook in de provincie Groningen voor en de feiten laten duidelijk zien dat zich hieraan niet alleen de molenaars, brouwers of boeren schuldig maakten, maar evenzeer de cherchers.

De cherchers, in Groningen noemt men hen sarries, waren door de provinciale overheid aangesteld en belast met de controle op het ter molen aangevoerde graan. Hiermee beoogde men een correcte naleving van de belasting op het gemaal te kunnen waarborgen.

Inmiddels had de ervaring uitgewezen dat er soms innige contacten tussen de chercher en de mulder ontstonden, waardoor de kans op fraude werd vergroot. Om dit tegen te gaan werd een veelvuldig toegepaste methode gebezigd, namelijk het regelmatig verplaatsen van de cherchers. Veelal gebeurde dit op verzoek van de belastingpachters, die zo hun winsten probeerden zeker te stellen. En vrijwel altijd werd het verzoek van de pachters door de Gedeputeerde Staten, die deze verplaatsingen oplegden, gehonoreerd. Veelal gebeurde het verplaatsen om een bepaald aantal jaren, waarvoor de cherchers dan wel een kleine vergoeding ontvingen.

Een ander hulpmiddel om te zorgen dat de cherchers hun werk correct uitvoerden, was het opstellen van een instructie, waarin alle verplichtingen, geboden en verboden voor het uitoefenen van het ambt van chercher was opgenomen.

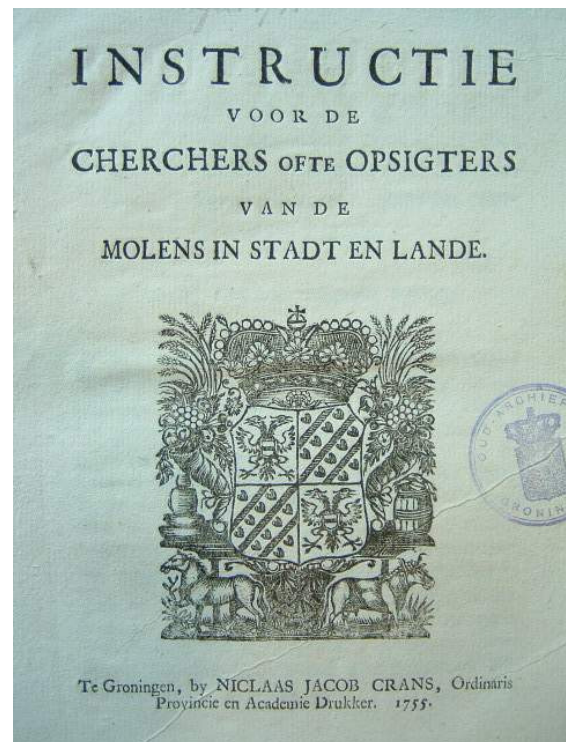
Op 12 februari 1755 lieten de Gedeputeerde Staten van Stadt en Lande (pro-

vincie Groningen) een gedrukte versie van deze instructie uitgeven, bedoeld om aan de cherchers uit te reiken en *met last en ernstige recommandatie sig daar na exactelyk te reguleeren*.

De instructie omvat acht pagina's tekst met zestien artikelen; op het voorblad is het wapen van de provincie Groningen afgedrukt.

Daarnaast is er eenzelfde instructie uitgegeven zonder voorblad.

De tekst is in beide uitgaven identiek, zo is er ook de eed in afgedrukt, die de cherchers bij aanvaarding van hun ambt moesten afleggen.

Het voorblad van de Instructie van 1755, uitgegeven op het formaat 16½ x 21 cm.

INSTRUCTIE voor de Cherchers ofte Opsigters van de Molens in Stadt en Lande.

Te Groningen, by Niclaas Jacob Crans,
Ordinaris Provincie en Academie Drukker.
1755

Extract uit het Register van de Acten en
Resolutien der Edele Mogende Heeren Ge-
deputeerde Staaten van Stadt en Lande.

Woensdag den 12 Februarii 1755.

Op het geproponeerde door den Advocaat
Provinciaal Ippius ter Vergadering gedaan,
hebben de Heeren Gedeputeerden, na ge-
houdene deliberatie, goedgevonden en ver-
staan, dat, angesien de Instructie voor de
Cherchers of Opsigters by de Moolens al-
leen in de Lyste der Generaale Middelen te
vinden is, en dus niet in handen der gemel-
de opsigters, die sug egter volgens hun Eed
daar na moeten reguleeren, gemelde In-
structie apart sal worden gedrukt met die
kleine verandering, dat na de tegenswoor-
dige maniere van heffing worde geschikt,
invoegen door den Advocaat Provinciaal
overgegeven ; sullende als dan an jeder
Chercher een Exemplaar ter handen wor-
den gesteld ; met last en ernstige recom-
mandatie sig daar na exactelyk te regulee-
ren.

Coll. Accord. W. Laman, Secret.

INSTRUCTIE voor de Cherchers ofte Opsigters van de Molens in Stadt en Lande.

I.

Des Cherchers Ampt sal wesen / vlijtig agt
ende opsigt te nemen / ten einde geen frau-
den ofte contraventien¹ tegens de Lysten,
Ordonnantien ende Resolutien, op 't Ge-
maal gestatueert ende genomen / worden
gepleegt.

II.

Sal tot dien fine moeten wonen in het Lo-
gement door ordre van de Heeren Staten
van Stadt en Lande by de Molen getim-
mert.

III.

Ende sal steeds van den morgen tot den
avond ten sy de noodt (daar onder daghui-
ren ende andere verdiensten buiten huises
niet sullen worden gereekent) anders
vereischte / in welken gevalle hy gehouden
sal sijn een bequaam Persoon te substitue-
ren, omme in sijn absentie alles te ver-
waaren (met kentenisse van den Admini-
strator van het Quartier, of naarder appro-
batie² van dien) by huis moeten sijn /
exempt Sondagen / Feestdagen ende Bede-
dagen / geduirende de Predicatie / ten
welken tijde ook de Molens stille staan en-
de gesloten sullen moeten wesen / met een
slot ende sleutel / den Chercher alleen toe-
behorende / sullende niet te min de Mole-
naar sijn slot daar by mogen hangen.

IV.

Sal voor eerst vlijtig agt nemen / dat geene
Graanen aan ofte op de Molen werden ge-
bragt / ten sy hem werde geleverd een Ce-
dulle van den Collecteur.

V.

Sal voorts die selve Cedulle met de Graan-
en confereren,³ of die selve in qualiteit en-
de quantiteit conform sijn de Cedulle,⁴ en-
de tot dien fine de Sakken mogen openen
ende de Graanen visiteren, ook in cas dat
hy vermeint in die quantiteit abuis te sijn /
de Graanen op 't nieuw te meten. Tot wel-
ken einde hem geijkte maten by de Provin-
cie geleverd sullen worden.

En sal de Chercher voorts de Cedullen aan
de Sakken binden / naa dat door hem in het
Provincie Wapen sijn gescheurt om also ter
Molen gebragt te worden.

Dog zal geen ingesetenen of Mulder sig
onderstaan de Cedulle te scheuren / by ar-
bitraire correctie.

Het Kooren wederom van de Molen ko-
mende sal deselve de Cedullen van de
Sakken weder tot hem nemen / ofte ont-
fangen / en anstonts in de Liasse⁵ steken /
alles op poena van 't 4 artic: by Molenaar
of Chercher te verbeuren.

Dog indien eenige losse Cedulle niet in de
Liasse gestooken / by den Chercher be-
vonden word sal voor jeder Cedulle geboe-
tet worden in een pont groot.⁶

VI.

Sal mede vlijtig agt nemen dat geen Graanen by Brouwers ofte Bakkers ter Molen werden gesonden / als in Sakken met haar eigene ende geene andere merken geteekent / dat mede geen Graanen voor der Sonnen opgank of na der Sonnen ondergank op ofte van de Molen buiten speciaal consent van den Administrator werden gebragt / tot welken fine hy gehouden sal wesen / des Nagts die selve Molen toe te sluiten ende gesloten te houden' sonder dat de Molenaars eenige losse planken onder ofte elders an de Molen sullen mogen hebben / by poena van vijf en twintig Caroli-guldens⁷ t' elker reise te verbeuren / exempt by tijd van nootwendige timmeringe / ende ten waare saake dat de Molenaar nootsaakelijk moeste malen / in welken gevalle hy behoorlijken sal moeten opwagten.

VII.

Indien de Chercher bevindet dat tegens 't geene bovengeschreven / ende voorts tegens andere Articulen van de Lysten en Ordonnantien iets misdaan ofte geabuseert is / sal de Sakken met de Graanen in sijn Huis / Regthuis ofte Wedmans Huis doen brengen / ende voorts in praesentie van den Wedman ofte Gerigts-dienaar ofte twee getuigen doen visiteren ende meten / nemende van 't geene bevonden is / van die selve Attestatie.

Ook en sullen de Cherchers ende bewaarder van 't Regthuis respectie geduirende het pleit tusschen den Administrator, ende den geenen soo vermeint word fraude ofte abuis mogen vergunnen als ter praesentie van 't Gerigte ofte beide partyen, sullen in cas het contrarium mogte geschieden / ende daar over d'eene ofte de andere partye klagtig vallet / daar voor worden aangesien ende moeten responderen.

VIII.

Sal den Administrator soo vaake het den selven believen sal / moeten vertoonen ende overleveren alle de cedullen van de Graanen soo ter Molen sijn gesonden / ende voorts den selven openinge doen van de frauden ende mesusen⁸ tot sijnder kente-

nisse gekomen / sonder jeets daar van te verswijgen.

IX.

Sal mede gehouden sijn (des geeischt) den Advocaat van de Provincie / van alle frauden, contraventien ende mesusen openinge te doen / visie ende copye te geven / ten welken fine hy gehouden sal sijn / een boek te houden / ende in hetselve pertinentlyken op te teekenen alle frauden, contraventien ende mesusen, met expressie van de Naamen van de Contraventeurs, dag ende tyd van 't begane Feit.

X.

Om welke sijnen dienst getrouwelijk ende opregtelijk te verwaaren hy gehouden sal wesen / na ontfangene commissie in handen van de Heeren Gedeputeerden te presteren navolgende **Eedt**.

Ik love ende sweere dat ik vlytig agt ende opsigt sal nemen, dat in 't Gemaal geen frauden, contraventien ende mesusen gepleget werden, so by d' Ingesetenen als by den Mulder, ende 't geene tot myne kente-nisse mag komen, datelyken te openbaren, ende my in alles te reguleren na dese myne Instructie, ook voorts my te dragen, als een goedt ende getrouw Chercher ende opsigter eget ende gebeurt.

Soo waar helpe my Godt Almagtig.

XI.

De Administratoren sullen sijn gehouden alle halve jaren den Chercher dese bovengeschreven Eedt te doen verniewen voor den Rechter ter plaatse / in agtervolge het 7 Art. van de Molenaars spreekende.

XII.

Voor welke sijnen dienst de Chercher jaarlijks (boven de vrye woninge) sal hebben te genieten hondert dartig Caroli guldens / ofte een Rijksdaalder des weeks.

XIII.

Sullende de Administratoren met kennis der Heeren Gedeputeerden de Cherchers mogen verplaatsen / soo dikwijls ende daar het hun goet dunken sal.

XIV.

De Cherchers bevonden sijnde tegens dese Instructie gedaan / ende sijn Eedt contraveneert te hebben / sal sonder genade on-

der de Molen gegeesselt / ende uit Stadt en Lande verbannen worden.

XV.

Geen Chercher sal sijn dienst mogen verlaten / sonder die selve drie Maand te voren aan de Heeren Gedeputeerden op te seggen / ten einde in tijds een ander in sijn plaatse werde gesurrogeert,⁹ by arbitrale straffe.

XVI.

Niemand sal den Chercher met woorden ofte werken laederen, verhinderen ofte qualijk bejegenen / maar ter contrarie¹⁰ alle hulpe ende bevorderinge doen / op die boete van drie hondert gulden / te betalen by den schuldigen / ofte by den genen soo den selven weten ende niet openbaren / t' appliceren¹¹ een derde part tot profijt van de Rigter ter plaatsen / een derde part voor den Anbrenger / ende een derde part voor de Provincie en de Chercher half ende half. Ende op gelijke poenen t' appliceren als voren / word verboden het spolieren¹² ende beschadigen / van die Provincie huizen tot woning van de Cherchers gestelt.

Welke huizen die Cherchers op haar kosten dak- venster ende deur-digt sullen moeten onderhouden ende wederleveren en ten dien einde alle week door den Collecteur vijf stuivers van den Cherchers tractement worden ingehouden / ter tijd de hutten gevisiteert en welbevonden sijn : sullende in geval de hutten niet behoorlijk deur- dak en venster - digt / door de Cherchers worden onderhouden / gemelte ingehoudene penn. daar toe worden geapliceert.

Noten

1. Contraventien - overtreding.
2. Approbatie - goedkeuring.
3. Confereren - vergelijken.
4. Cedulle, cedel - bewijs aan toonder van opslag van goederen in pakhuizen van derden. In het Groninger dialect bestaat het woord "sedel" = cedel, briefje, akte; (sedel zit aan zak = de zaak heeft een adres; woagsedel = waagbriefje). Ook komt voor het woord "moalsedel" = bewijs van betaling van de voormalige belasting op 't gemaal. Bron: K. ter Laan *Nieuw Groninger woordenboek*.
5. Lias - snoer waaraan briefjes worden geregen.
6. Pond groot - Aangezien in Karolingische tijd 240 penningen uit een gewichtspond zilver geslagen werden, bleef de term pond - behalve als gewicht - ook in gebruik ter aanduiding van een hoeveelheid van 240, gewoonlijk veel lichtere penningen; in later tijd werd ermee ook een hoeveelheid van 240 stuks van andere munten aangeduid, zodat gesproken wordt van pond sterlingen, pond groten enz. De groot werd in de noordelijke gewesten ingedeeld in 8 penningen. Nadat in de 15^e eeuw de stuiver de basis van het muntstelsel was geworden, was groot de benaming voor de halve stuiver Bron: Dr. Enno van Gelder *De Nederlandse munten*.
7. Carolus Gulden - Gouden en zilveren munt van Karel V ter waarde van 20 stuiver; het goudstuk met de geharnaste keizer ten halven lijve, werd ingevoerd in 1521; het gelijkwaardige zilverstuk met borstbeeld van de keizer in 1543. Ook nadat de gouden en zilveren munten van dit type niet meer geslagen werden, bleef de naam Carolus gulden nog lang in gebruik ter aanduiding van de rekeneenheid van 20 stuiver, weldra gewoonlijk gulden genoemd. Bron: zie noot 6.
8. Mesusen - misbruiken, verzuimen.
9. Gesurrogeert - in de plaats stellen.
10. Contrarie - dwars, strijdig.
11. Appliceren - opleggen, toepassen, aanwenden, gebruiken.
12. Spolieren - beroven, plunderen.

Transcriptie © B. D. Poppen, 2003 Uithuizen

Relevante literatuur:

Poppen, B. D. *De belasting op het gemaal in Stad en Ommelanden 1594-1856, een aspect van onze sociaal-economische geschiedenis waarin molenaars en cherchers centraal staan*. Uithuizen 2004. ISBN 9080850314, 298 pagina's, gebonden, geïllustreerd, A4.

INSTRUCTIE

Voor de Cherchers ofte Opfigters
van de Molens in Stadt en Lande.

I.
Des Cherchers Ampt sal wesen / blytig
agt ende opfigt te nemen / ten einde geen
frauden ofte contraventien tegens de Ly-
sten, Ordonnantien ende Resolutien, op 't
Gemaal gestatueert ende genomen / wo-
den gepleegt.

II.
Sal tot dien sine moeten wonen in het Logement
dooz ordre van de Heeren Staten van Stadt en
Lande by de Molen getimmert.

III.
Ende sal steets van den morgen tot den avondten
sy de noodt (daar onder daghuiren ende andere verdien-
sten buiten huises niet sullen worden gereekent) anders
vereischte / in welken geballe by gehouden sal sijn een
bequaam Persoon te substitueren, omme in syn absentie
alles te verwaaten (met kentnisse van den Administra-
tor van het Quartier, of naarder approbatie van dien)
by huis moeten sijn / exempt Sondagen / Feestdagen
ende Wededagen / geduirende de Predicatie / ten wel-
ken tyde ook de Molens stille staan ende gesloten sullen
moeten wesen / met een slot ende scutel / den Chercher
alleen toebehorende / sullende niet te min de Molenaar
zyn slot daar by mogen hangen. A 2 IV.

